

Nr 4

Lagutskottets betänkande i anledning av motion angående de homosexuellas familjerättsliga ställning.

I motionen 1974:199 av herr Svensson i Malmö m. fl. (vpk) yrkas att riksdagen med understrykande av sitt beslut från juni 1973 uppdrar åt regeringen att i lämplig form avge en samlad rapport över de homosexuellas situation i samhället och framlägga förslag till lösning av de i sammanhanget aktuella problemen.

Frågans tidigare behandling

Under remissbehandlingen av *familjelagssakkunnigas* betänkande (SOU 1972:41) Familj och äktenskap I tillställde *Riksförbundet för sexuellt likaberättigande* (RFSL) remissinstanserna visst material i anledning av de sakkunnigas förslag. Förbundet anförde vidare i skrivelse till justitiedepartementet att de sakkunniga, trots att den nya lagstiftningen enligt direktiven skulle vara neutral i förhållande till olika samlevnadsformer, helt och hållet hade förbisett den speciella problematik som Sveriges uppskattningsvis 250 000 homosexuella ställs inför. Förbundet ansåg att de homosexuella som sammanbor under äktenskapsliknande former skall jämföras med makar i heterosexuella äktenskap. Förbundet motsatte sig dock inte att frågan blev föremål för ytterligare utredning. I sådant fall borde enligt förbundet Kungl. Maj:t i tilläggsdirektiv uppdraga åt familjelagssakkunniga att verkställa denna utredning.

Några remissinstanser tog i sina yttranden upp de homosexuellas problem. *Socialstyrelsen* hyste förståelse för de tankegångar som framförts av RFSL och ansåg att det fanns all anledning för samhället att uppmärksamma att homosexuella sammanboende i många avseenden är orättvist behandlade jämfört med sammanboende av olika kön. Att i sammanhanget och redan då ta ställning till alla de förslag som framförts av RFSL fann styrelsen emellertid inte möjligt. Styrelsen ansåg att familjelagssakkunniga lämpligen borde få i uppdrag att överväga vad RFSL framfört och i kommande betänkande framlägga eventuella förslag. *Medicinska fakulteten vid Karolinska institutet* framhöll att frågan om lagstiftning om de homosexuellas problem berörde en väsentlig, stor och svår problematik. För att kunna ta ställning till på vilket sätt förhållandet mellan homosexuella skulle kunna legaliseras krävdes enligt fakultetens uppfattning en omfattande utredning. *Föreningen kommunal- och landstingsanställda familjerådgivare* framhöll att det utifrån uppfattningen om samhällets neutralitet till olika samlevnadsformer föreföll föreningen angeläget med en översyn av vilka sociala och juridiska konsekvenser de olika samlevnadsformerna medför. Särskilt

viktigt ansåg föreningen det vara att de minoriteter som i vårt samhälle ofta lever under ett starkt socialt och psykologiskt tryck, t. ex. de homosexuella, får samhällets stöd att känna sig accepterade och öppet kunna leva tillsammans. För dessa minoriteter borde det enligt föreningen finnas ett regelsystem där de genom registrering också ges möjlighet att gemensamt hyra bostad och reglera sina ekonomiska förhållanden. Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund slutligen ansåg att starka skäl talade för att även homosexuella skall kunna få möjlighet att vid samboende känna trygghet i form av ekonomisk jämställdhet mellan parterna, laglig reglering av gemensamma tillgångar vid separation m. m.

I propositionen (1973:32) med förslag till ändringar i giftermålsbalken berördes inte de homosexuellas problem.

Däremot togs frågan upp av *lagutskottet* med anledning av en i anslutning till propositionen väckt partimotion från vänsterpartiet kommunisterna (1973:1793) vari yrkades att de sexuellt avvikandes rätt till lika villkor med andra grupper erkändes.

Lagutskottet hemställde i sitt av riksdagen i förevarande hänseende godkända betänkande (LU 1973:20), att motionen skulle avslås och anförde som motivering härför följande.

Utskottet vill till en början framhålla att uttrycket "sexuellt avvikande" i detta sammanhang är mindre väl valt och kan leda till missförstånd. Uppenbart synes emellertid motionärerna avse *homosexuella samboende* och utskottet kommer därför att uppehålla sig vid deras problem. Dessa har utskottet fått belysta genom en skrivelse från Riksförbundet för sexuellt likaberättigande samt genom en uppvaktning av representanter för förbundet inför utskottets presidium och ett antal av utskottets övriga ledamöter. Enligt utskottets mening finns det all anledning att uppmärksamma de homosexuellas problem. Tydligt är att de i många avseenden är sämre ställda än samboende av olika kön. Att i detta sammanhang ta ställning till förbundets önskemål på olika områden finner utskottet dock inte möjligt.

Utskottet vill emellertid betona att en samlevnad mellan två parter av samma kön är från samhällets synpunkt en fullt acceptabel samlevnadsform. Utskottet utgår därför ifrån att i lämpligt sammanhang de homosexuellas problem blir föremål för närmare utredning. Utskottet hänvisar även till vad socialstyrelsen med flera remissinstanser anfört i denna fråga (prop. s. 214). Genom vad utskottet nu anfört får syftet med motionsyrkandet anses tillgodosett.

Under hösten 1973 blev frågan om de homosexuellas problem ånyo föremål för uppmärksamhet i riksdagen. I ett svar den 1 november 1973 på en *enkel fråga* av herr Svensson i Malmö om vilka initiativ regeringen hade tagit eller ämnade ta i anledning av riksdagens ovannämnda beslut anförde statsrådet Lidbom (prot. 1973:124 s. 110) att det i de mest skilda sammanhang kunde visa sig angeläget att ta särskild hänsyn till de homosexuellas situation. Det var enligt statsrådets mening emellertid inte möjligt att utreda alla problem i ett sammanhang. I stället borde vart och ett av problemen behandlas och finna sin lösning inom ramen för olika pågående eller tilltänkta utredningar. Statsrådet hänvisade till att utredningen rörande sexual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- och

upplysningsarbetet inom kort skulle lägga fram förslag om att upplysning om homosexualiteten skulle ingå som en del i sexualundervisningen. Statsrådet erinrade vidare om att sexualbrottsutredningen hade att pröva om det var motiverat att bibehålla skillnaderna i brottsbalken mellan homosexuella och heterosexuella könsförbindelser. De familjerättsliga problemen skulle enligt statsrådet naturligtvis också utredas. Statsrådet ansåg det emellertid inte lämpligt att låta dessa problem utredas av familjelagssakkunniga eftersom problemen hade ringa samband med utredningens huvuduppgifter. Innan en utredning tillsattes borde enligt statsrådet först bättre kartläggas vilka rättsliga samlevnadsproblem som det här var fråga om.

Motionen

I motionen crinras om lagutskottets ovan redovisade uttalande, och det anförs att uttalandet måste betecknas som både betydelsefullt och förpliktande eftersom det var första gången som ett svenskt statsorgan gett uttryck för en bestämd attityd i frågan.

Motionärerna hänvisar därefter till statsrådet Lidboms svar på den enkla frågan och upplyser vidare att RFSL under hösten 1973 tillskrev regeringen och begärde, att de homosexuellas problem skulle tas upp till behandling inom ramen för familjelagssakkunnigas fortsatta arbete, men att regeringen avslag denna begäran.

Motionärerna hävdar att regeringens handlande inte kan tolkas på annat sätt än att regeringen anser att frågan om de homosexuellas situation är alltför oviktig för att kunna tas upp till behandling av de sakkunniga, något som motionärerna finner stå i klar motsättning till vad socialstyrelsen anfört i sitt remissvar. Enligt motionärernas mening kan regeringens attityd knappast vara förenlig med riksdagens beslut i juni 1973, då riksdagen begärde att de homosexuellas problem i lämpligt sammanhang skulle bli föremål för utredning. Riksdagen yttrade ingenting om att problemen endast skulle tas upp ett och ett, isolerade från varandra eller från motsvarande problem hos andra kategorier medborgare.

Motionärerna anser att den rimliga tolkningen av riksdagens begäran måste vara att de homosexuellas situation bör ses i sin helhet och bli föremål för samlade och medvetna åtgärder. Utredningsarbetet torde, om den holländska s. k. Spejerrapporten utnyttjas, kunna bedrivas relativt snabbt och bör leda till en sammanfattande, översiktlig rapport om de homosexuellas rättsliga och sociala problem jämte konkreta förslag till lösningar av dessa.

Utskottet

De homosexuellas situation var föremål för utskottets och riksdagens uppmärksamhet i samband med behandlingen av 1973 års partiella reform på äktenskapsrättens område. Med anledning av motionsyrkande

om att de homosexuellas rätt till lika villkor med andra grupper av samlevande skulle erkännas uttalade utskottet i sitt av riksdagen på förevarande punkt godkända betänkande att de homosexuella i många avscenden är sämre ställda än samboende av olika kön. Det fanns därför enligt utskottets mening all anledning att uppmärksamma de homosexuellas problem. Även om dessa inte kunde prövas i lagstiftningsärendet betonade utskottet att en samlevnad mellan två parter av samma kön är från samhällets synpunkt en fullt acceptabel samlevnadsform. Utskottet förklarade att utskottet därför utgick från att de homosexuellas problem i lämpligt sammanhang skulle bli föremål för närmare utredning. Under åberopande av det anförda avstyrkte utskottet bifall till motionsyrkandet.

Såsom framgår av den föregående redogörelsen ställdes under hösten 1973 en enkel fråga om vilka initiativ regeringen hade tagit eller ämnade ta i anledning av riksdagens ovannämnda beslut. Av statsrådet Lidboms svar framgår att några särskilda initiativ inte tagits. Statsrådet framhöll att det inte var möjligt att utreda de homosexuellas samtliga problem i ett sammanhang utan att dessa i stället borde behandlas och finna sin lösning vart och ett inom ramen för olika pågående eller tilltänkta utredningar.

Statsrådets svar kritiseras i motionen, och motionärerna anser att statsrådets ställningstagande knappast kan vara förenligt med riksdagens "begäran" om utredning av frågan. Motionärerna hemställer därför att riksdagen med understrykande av 1973 års beslut uppdrar åt Kungl. Maj:t att i lämplig form avge en samlad rapport över de homosexuellas situation i samhället och framlägga förslag till lösning av de aktuella problemen.

Utskottet vill med anledning av uttalandena i motionen till en början erinra om att utskottet i föregående års betänkande inte begärde någon utredning av de homosexuellas problem. Med hänsyn till frågans vikt utgick utskottet emellertid från att de homosexuellas problem i lämpligt sammanhang skulle utredas. Huruvida detta borde ske i ett sammanhang eller i anslutning till pågående eller tilltänkta utredningar uttalade sig utskottet inte om.

Många av de problem som de homosexuella ställs inför har sin grund i den uppfattning om homosexualiteten som alltjämt råder i vida kretsar. För att bereda vägen för en mera realistisk och human syn på de homosexuellas samlevnad krävs upplysning samt positiva reaktioner från statsmakternas sida.

När det gäller det konkreta handlandet för att förbättra de homosexuellas situation delar utskottet för sin del statsrådet Lidboms uppfattning att det inte torde vara möjligt att i ett sammanhang utreda och lösa alla de skiftande problem som de homosexuella möter på olika områden av samhällslivet. Det lämpligaste synes utskottet vara att varje problem får utredas och söka lösas i sitt naturliga sammanhang. Av statsrådets svar framgår att för närvarande åtminstone två statliga utredningar är sysselsatta med frågor som direkt berör de homosexuella.

Utredningen rörande sexual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- och upplysningsarbetet beräknas sålunda inom kort lägga fram förslag om vidgad upplysning om homosexualiteten i sexualundervisningen. Vidare utreder sexualbrottskommittén frågan huruvida det är motiverat att bibehålla skillnaderna i straffrättsligt ansvar i brottsbalken när det gäller vissa homosexuella och heterosexuella könsförbindelser med unga. Utskottet vill även erinra om att biskopsmötet tillsatt en arbetsgrupp för att studera kyrkans syn på homosexualiteten. Arbetsgruppen kommer att under våren 1974 lägga fram sin rapport, och den lär enligt vad utskottet erfarit komma att innehålla en rekommendation till kyrkan att ändra sin syn på homosexualiteten i en för de homosexuella positiv riktning.

Beträffande de homosexuellas familjerättsliga problem vill utskottet avslutningsvis framhålla att familjelagssakkunniga i sitt fortsatta utredningsarbete knappast kan undgå att pröva hur man skall komma till rätta med de ekonomiska problemen vid upplösning av samboende mellan dem som inte är gifta. Utskottet utgår från att de sakkunniga i detta sammanhang även beaktar de homosexuellas problem.

På grund av det anförda hemställer utskottet
att riksdagen avslår motionen 1974:199.

Stockholm den 26 februari 1974

På lagutskottets vägnar
SVEN HAMMARBERG

Närvarande: herrar Hammarberg (s), Lidgard (m), fru Åsbrink (s), herrar Andersson i Södertälje (s), Torwald (c), Olsson i Timrå (s), fru Nilsson i Sunne (s), herrar Olsson i Sundsvall (c), Israelsson (vpk), fru Fredgardh (c), fru Tillander (c), fru Lindquist (m), herrar Henmark (fp), Andersson i Gamleby (s) och fru Karlsson (c).

Reservation

av herr Israelsson (vpk) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med orden "När det" och på s. 5 slutar med orden "homosexuellas problem" bort ha följande lydelse:

"När det gäller frågan hur de homosexuellas problem skall kunna lösas delar utskottet motionärernas uppfattning att problemen måste ses i sin helhet och att de måste i ett sammanhang bli föremål för samlade och medvetna åtgärder. Utskottet kan således inte biträda statsrådet Lidboms ovan refererade ställningstagande. Om en utredning av de homosexuellas problem begränsas, såsom statsrådet synes mena, till vissa legala detaljer, t. ex. den aktuella frågan rörande minimiålder för sexuellt umgänge, innebär detta nämligen att man aldrig får någon analys av den samlade

problematiken eller något program för att bekämpa diskrimineringen av de homosexuella över *hela* det samhälleliga fältet. Utskottet tillstyrker därför att de homosexuellas situation görs till föremål för en samlad utredning. Denna behöver nödvändigtvis inte bli omfattande och mångårig. Enligt utskottets mening bör man kunna tillgodogöra sig det material som redan samlats inom landet och utomlands, t. ex. den holländska s. k. Speijerrapporten. Utskottet vill i likhet med föregående år även stryka under vad socialstyrelsen anfört i sitt remissyttrande om att familjelagssakkunniga lämpligen borde få i uppdrag att överväga vad Riksförbundet för sexuellt likaberättigande framfört.”

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

”att riksdagen med bifall till motionen 1974:199 hemställer att Kungl. Maj:t i lämpligt sammanhang avger en samlad rapport över de homosexuellas situation i samhället och framlägger förslag till lösning av de i sammanhanget aktuella problemen.”